

بررسی انتخاب مکان گذران اوقات فراغت سالمندان با تأکید بر عوامل فردی (مطالعه موردی مناطق ۳ و ۵ اصفهان)

شیوا قنبریان: دانشجوی کارشناس ارشد برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد، نجف‌آباد، ایران*
حمیدرضا وارثی: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
حسن بیگ‌محمدی: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد، نجف‌آباد، ایران

چکیده

اوقات فراغت از موضوعات مهم در علوم انسانی و اجتماعی است که تعاریف متعددی برای آن بیان شده است. فراغت مقوله‌ای نیست که ماحصل عصر حاضر باشد، بلکه از زمان انسان‌های اولیه، خود را به شکل تفریح و سرگرمی نشان می‌دهد. اوقات فراغت دارای کارکردهای خاصی است که مانند تعاریف متفاوتی که از آن بیان شده، برحسب این که از دیدگاه جامعه‌شناسان مطرح گردد و یا از دیدگاه جغرافیادانان دارای ویژگی خاص خود است. هدف این پژوهش، به دست آوردن شناخت و آگاهی از خصوصیات و ویژگی‌های جامعه سالمندان و بررسی تأثیر خصوصیات فردی و اقتصادی جامعه مورد نظر در انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت است. در پژوهش حاضر سعی شده است به وجود یا عدم وجود تأثیر عوامل فردی مانند سن، جنسیت، میزان تحصیلات و وضعیت تأهل و عوامل اقتصادی مانند میزان درآمد، نوع شغل سابق و نوع منزل محل سکونت در انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت سالمندان پرداخته شود. این تحقیق از نوع مطالعات توصیفی - تحلیلی است و جامعه آماری مورد بررسی، سالمندان مناطق ۳ و ۵ شهر اصفهان هستند. حجم نمونه جهت توزیع پرسشنامه از روش کوکران و بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ و به تفکیک مناطق شهری جدید اصفهان (۱۴ منطقه)، به دست آمد. برای بررسی تأثیر عوامل شخصی و اقتصادی در انتخاب مکان گذران اوقات فراغت سالمندان از توزیع پرسشنامه در بین سالمندان دو منطقه استفاده و در نهایت از آزمون همبستگی پیرسن، آزمون (U) و آزمون (H) در نرم افزار SPSS استفاده گردید. با عنایت به نتایج حاصل از پژوهش، تأثیر متغیرهای سن، میزان تحصیلات، نوع شغل پیش از دوران سالمندی و میزان درآمد به صورت کامل در انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت از سوی سالمندان دو منطقه تأیید و متغیر وضعیت تأهل به صورت کامل رد و متغیر جنسیت و نوع منزل محل سکونت به ترتیب در انتخاب مکان‌های فرهنگی و ورزشی تأثیری نداشته است.

واژه‌های کلیدی: سالمندان، عوامل فردی، عوامل اقتصادی، مکان فراغتی، منطقه ۳ و ۵

مقدمه

نمی‌داد، معیار سالمندی شناخته می‌شد ولی امروزه برای سالمندی تعریف مشخصی وجود دارد: «سنی که در آن اکثر مردم از کار بازنشسته می‌شوند و از انواع خاصی از مزایای رفاهی مانند حقوق بازنشستگی برخوردار می‌گردند» (گیلنز، ۱۳۷۶: ۶۵۳).

آن چه امروزه به عنوان سالمندی یا پیری می‌شناسیم ساخته و پرداخته دوره معاصر نیست؛ به این معنا که در گذشته تعریف سالمندی بر مبنای سن مطلق نبود بلکه عواملی چون تغییر شکل ظاهری و توانایی‌های جسمانی که لزوماً سن خاصی را مبنا قرار

گذران وقت افراد را تغییر می‌دهد. طبق نظریه استمرار، حفظ الگوهای فکری، فعالیتی و عاداتی بهترین روش سازگاری است. از سوی دیگر، نظریه استمرار منکر وجود تغییرات در اثر افزایش سن نمی‌شود بلکه، این استمرار و تغییر نوعی همزیستی ایجاد می‌کند (Agahi & Ahacic, 2006:2). مطالعات فراغت محصول ظهور جامعه‌ای است که در آن گذراندن اوقات فراغت عامل مؤثری در شکل دادن به زندگی روزمره و هویت افراد است. طبق الگوی سنتی، کار و شغل افراد تعیین کننده رفتارهای فراغت ایشان پنداشته می‌شود. اما به تدریج شواهدی برای این نظر و حتی تردید در کارآمدی متغیرهای سن، جنسیت و طبقه اجتماعی برای تبیین الگوهای رفتار فراغت به دست آمد. جان کلی درباره بروز ایده سبک زندگی در مطالعات فراغت به این نکته اشاره می‌کند که مطالعات انجام شده در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ نشان دادند که تحلیل چند متغیره با استفاده از متغیرهایی نظیر سن، جنس و درآمد افراد فقط می‌تواند بین پنج تا ده درصد واریانس فعالیت‌ها را تبیین کند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۶۳). تحقیقات نشان می‌دهد که رابطه‌ای میان مشارکت در اوقات فراغت و سلامتی وجود دارد. فعالیت، سلامت را بهبود می‌بخشد و درعین حال مشارکت در فعالیت‌ها وابسته به سلامتی است. در واقع بالا بودن فاکتورهای سلامتی منجر به افزایش مشارکت می‌شود که در مورد فعالیت‌های فیزیکی صدق می‌کند. علاوه بر این عواملی چون جنسیت، موقعیت اجتماعی و اقتصادی و شرایط زندگی بر میزان فعالیت افراد تأثیر دارند (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۰۶). بر اساس طبقه‌بندی گردشگران شهری از نظر نوع و پایگاه گروه اجتماعی،

جمعیت دنیا به سرعت در حال سالخورده شدن است و بخش بزرگی از این تغییر در قرن اول هزاره سوم و در کشورهای در حال توسعه در حال شکل گیری است. طبق پیش‌بینی‌های بخش جمعیت سازمان ملل متحد نسبت جمعیت سالمند در جهان از حدود ۱۰/۵ درصد در سال ۲۰۰۷ به حدود ۲۱/۸ درصد در سال ۲۰۵۰ افزایش خواهد یافت (سازمان ملل متحد، ۲۰۰۶). ایران نیز، اگرچه در این راه نسبت به کشورهای مثل چین و کره متأخر محسوب می‌شود (سازمان ملل متحد، ۲۰۰۶) اما در پی تغییرات وسیع و سریع دموگرافیک طی دو دهه اخیر به سرعت به سمت سالخوردگی پیش می‌رود. «فعالیت و مسن شدن»^۱ عنوان کتاب معروف جان کلی^۲ است که در آن به تئوری مسن شدن پرداخته و بر اهمیت فعالیت به عنوان تعیین کننده اصلی در کیفیت زندگی برای بزرگسالان تأکید شده است. در این کتاب به نظرات جامعه‌شناسان مختلف اشاره شده است. طبق نظریات اشلی^۳ (۱۹۸۹) افراد با افزایش سن تغییر نمی‌کنند بلکه از نظر ویژگی‌های پیشین خود رشد می‌کنند. استمرار الگوی فکری، فعالیتی و عاداتی افراد علی‌رغم تغییرات در شرایط جسمی و اجتماعی آنها منجر به ایجاد تئوری استمرار شده این نظریه به بررسی فرآیندهای سازگاری می‌پردازد که طی آن افراد با شرایط جدید سازگار می‌شوند. هر چند افزایش سن لزوماً با ناتوانی همراه نیست، تغییرات زیادی در بردارد. بازنشستگی، داغدار شدن و محدودیت‌های جسمی، زندگی روزانه، فعالیت اجتماعی و نحوه

1- Activity and Aging

2- John Kelly

3- Atchley

بعد از دریافت ابلاغ بازنشستگی، مرگ فرا می‌رسد (شکوئی، ۱۳۶۹، ۱۰۱).

در شهرهای امروزی، تحرک و حرکت سالمندان تابع عوامل چندی است:

سالمندان کم درآمد، بیش از سالمندان پر درآمد تحرک دارند؛

تحرک و حرکت سالمندان تحصیل کرده کمتر از سالمندان فاقد تحصیلات کافی است؛

تحرک و حرکت سالمندان مالک خانه از سالمندان اجاره نشین بیشتر است؛

سالمندانی که دارای ابعاد خانواده گسترده‌ای هستند از سالمندانی که ابعاد خانواده محدود دارند تحرک و حرکت بیشتری دارند؛

سالمندان متأهل کمتر از سالمندان مجرد و جدا شده از همسر تحرک و حرکت دارند؛
با افزایش عمر از میزان تحرک و حرکت کاسته می‌شود (همان منبع، ۱۰۲).

در ادامه به تحقیقات و مقالات چندی که در این رابطه انجام شده است اشاره می‌شود:

– زهرا احمدی (۱۳۸۶) در پژوهش خود با عنوان مطالعه تطبیقی نیازهای فرهنگی برای گذران اوقات فراغت در شهر اصفهان به دنبال شناخت نیازهای فرهنگی و شناخت الگوی فراغتی هر یک از دو منطقه مورد مطالعه خود بوده و به همین منظور عواملی که بر انتخاب الگوی گذران اوقات فراغت و متغیرهای وابسته دیگر همچون رضایت از اوقات فراغت و آزادی در انتخاب الگو موثر است. جنس، سن، پایگاه اجتماعی – اقتصادی و محل سکونت بررسی شده و در هر مورد مقدار میانگین‌ها به دست می‌آورد.

سالمندان دارای یک گروه اجتماعی مجزا هستند که ویژگی‌ها و نیازهای عمده فراغتی و تفریحی آنان نیاز به استراحت و آرامش، تجدید خاطره، دیدار با نزدیکان و... است (سعیدنیا، ۱۳۸۰: ۶۵).

پیشینه تحقیق

سالمندی همراه بازنشستگی، پایین آمدن درآمد، قطع درآمد، از کارافتادگی و دریافت حقوق ثابت بازنشستگی است. معمولاً سالمندان از نظر شرایط جسمی در فعالیت‌های بیرون از خانه محدود می‌شوند در نتیجه نقش کمتری در جامعه و اقتصاد شهری به عهده می‌گیرند. زندگی سالمندان از جهات اجتماعی – اقتصادی در شهرهای مختلف جهان به شکل‌های کاملاً متفاوتی دیده می‌شود. در کشورهای توسعه یافته، در اغلب موارد مهاجرت سالمندان به شهرهای آفتاب خیز، شهرهای ساحلی و نقاط خوش آب و هوا صورت می‌گیرد و در پاره‌ای از آنها، سازمان‌ها (خدمت به سالمندان) عهده دار پرستاری، درمان، خرید، تهیه غذا، شستشو و تمیز کردن اتاق‌های سالمندان هستند. در ژاپن سالمندان علاقمندند در مجاورت سالمندان دیگر زندگی کنند و دوست دارند که در همه ساعات روز و شب صدای فرزندان و نوه‌های خود را از آپارتمان مجاور بشنوند و دست حمایت فرزندان‌شان را در همه روز احساس کنند. در شهرهای ممالک در حال توسعه، در دوران بازنشستگی نه تنها انتخاب محل زندگی غیر ممکن است بلکه، وضع نابسامان مسکن، پایین آمدن میزان حقوق دریافتی و سوء تغذیه به سرعت دوران بازنشستگی را کوتاه می‌کند و چه بسا که یکی دو سال

نتایج تحقیق نشان داد: نداشتن همراه در فعالیت‌های ورزشی تفریحی، تعهدات خانوادگی، کمبود وسایل و ناتوانی‌های جسمانی از مهم‌ترین عوامل بازدارنده سالمندان و بزرگسالان در فعالیت‌های ورزشی تفریحی است. (انصاری، ۱۳۸۷، ۴۲).

اهداف

طبق الگوی سنتی، کار و شغل افراد تعیین کننده رفتارهای فراغتی ایشان پنداشته می‌شود. اما به تدریج شواهدی برای این نظر و در کارآمدی متغیرهای سن، جنسیت و طبقه اجتماعی برای تبیین الگوهای رفتار فراغت به دست آمد.

پیش از هر برنامه‌ریزی به دست آوردن شناخت و آگاهی از خصوصیات و ویژگی‌های جامعه هدف و بررسی تأثیر خصوصیات فردی و اقتصادی جامعه مورد برنامه‌ریزی در انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت ضروری به نظر می‌رسد. در این پژوهش سعی شده به وجود یا عدم وجود تأثیر عوامل شخصی مانند سن، جنسیت، میزان تحصیلات و وضعیت تأهل و عوامل اقتصادی مانند میزان درآمد، نوع شغل سابق و نوع منزل در انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت سالمندان دو منطقه ۳ و ۵ شهر اصفهان پرداخته شود.

فرضیه‌ها

پژوهش حاضر به دنبال بررسی فرضیه ذیل است:
عوامل فردی و اقتصادی در انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت سالمندان مؤثر است.

معرفی موقعیت جغرافیایی محدوده مورد پژوهش

- سید باقر مداح (۱۳۸۸) در پژوهشی تحت عنوان وضعیت فعالیت‌های اجتماعی و نحوه گذران اوقات فراغت در سالمندان ایران و سوئد به یافته‌های ذیل دست یافت.

یافته‌های این مطالعه شامل نتایج حاصل از ارزیابی وضعیت فعالیت اجتماعی و نحوه گذران اوقات فراغت و مقایسه این ابعاد در سالمندان ساکن در منزل در دو کشور ایران و سوئد بود. آزمودنی‌ها در هر سه گروه به دامنه سنی ۶۰ تا ۷۷ سال تعلق داشته و عمدتاً متأهل بودند. نتایج نشان داد که به رغم اشتراک بسیار، فراوانی و نوع فعالیت‌های اجتماعی و ایام فراغت در سه گروه فوق به دلیل تفاوت‌های فرهنگی و محیطی مختلف است. عواملی مانند گسترش شهرنشینی، کمبود تسهیلات، عدم آشنایی با توجه به شیوه زندگی سالم سبب شده است که میزان رضایت شهروندان سالمند ایرانی از روابط اجتماعی و نحوه گذران ایام فراغت از سالمندان سوئدی کمتر باشد. از سوی دیگر توجه به بُعد معنوی سلامت در سالمندان ایرانی قویتر بوده و با سالمندان سوئدی اختلاف معنی داری دارد در حالی که در مورد فعالیت‌های گروهی این رابطه کماکان معنی دار ولی معکوس می‌شود. همچنین توجه ناکافی به تحرک فیزیکی و ورزش، خصوصاً در زنان سالمند ایرانی از نکاتی است که باید مورد عنایت برنامه‌ریزان و سیاست گذاران عرصه بهداشت کشور قرار گیرد.

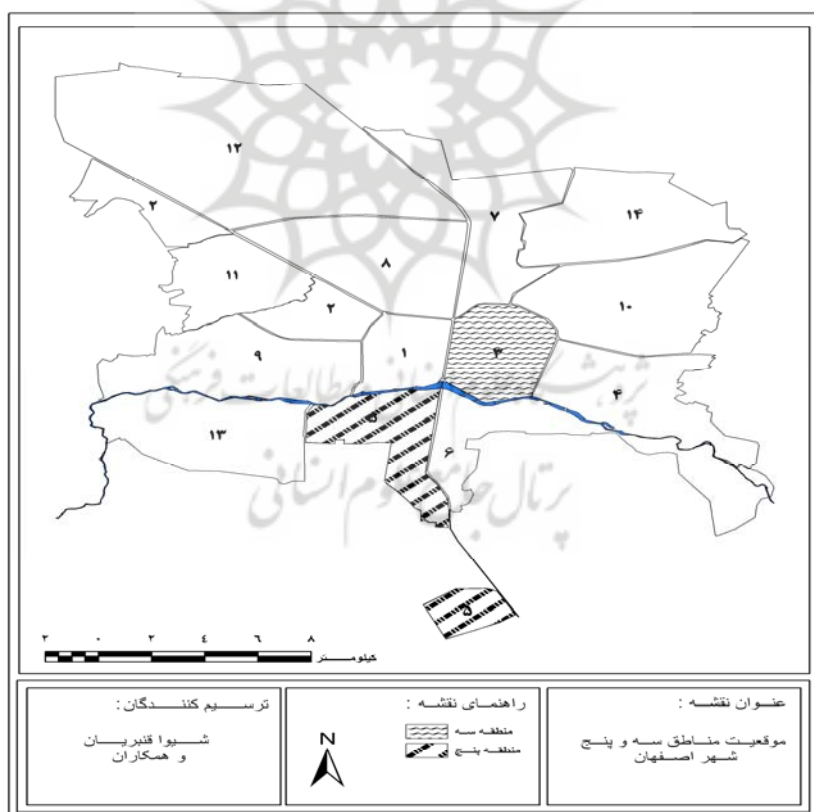
سرلی و جکسون^۱ (۱۹۸۵) در تحقیقی به بررسی موانع مشارکت سالمندان و بزرگسالان در فعالیت‌های ورزشی تفریحی در شهر مانیتوبا در کانادا پرداختند.

^۱ - Searle , Jakson

عمومی منطقه ۳ اصفهان). منطقه ۵ اصفهان از سمت شمال به خیابان بوستان ملت، از سمت جنوب به بزرگراه شهید اقرارب پرست، از سمت شرق به خیابان چهارباغ بالا و از سمت شمال غربی به خیابان حبیب الهی و از غرب به خیابان شهید میثمی محدود می‌شود. مساحت کل این منطقه براساس آمار وضع موجود طرح بازنگری در سال ۱۳۸۷ برابر ۱۵۴۹/۲ هکتار و با احتساب اراضی نظامی به ۲۰۱۶/۷ هکتار می‌رسد. جمعیت این منطقه ۱۴۲۰۰۰ نفر است. تراکم (نفر در هکتار) در این منطقه برابر ۷۰ است (روابط عمومی شهرداری منطقه ۵ اصفهان).

از آنجایی که هر تحقیق و پژوهشی در مکان رخ می‌دهد و محدوده جغرافیایی این تحقیق مناطق ۳ و ۵ شهر اصفهان است، ابتدا به معرفی اجمالی این دو منطقه پرداخته می‌شود.

منطقه ۳ اصفهان از سمت شمال به خیابان سروش و آیت اله مدرس، از سمت جنوب به رودخانه زاینده رود، از سمت شرق به خیابان بزرگمهر و از سمت غرب به خیابان چهارباغ عباسی محدود می‌شود. مساحت کل این منطقه براساس آمار وضع موجود طرح بازنگری در سال ۱۳۸۷ برابر ۱۱۸۰/۹ هکتار و جمعیت این منطقه ۱۱۱۸۱۶ نفر است. تراکم (نفر در هکتار) در این منطقه برابر با ۸۸/۲ است (روابط

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

مأخذ: شهرداری اصفهان، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)

روش تحقیق

این تحقیق از حیث هدف، یک تحقیق کاربردی، از حیث ارتباط بین متغیرها از نوع علی و از جهت نحوه گردآوری داده‌ها به روش پیمایشی است و با استفاده از پرسشنامه در سطح دو منطقه شهری (اصفهان) اجرا شده است. جامعه آماری شامل کلیه سالمندان ساکن در دو منطقه ۳ و ۵ شهر اصفهان بوده که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی از میان سالمندان دو منطقه مذکور شهر اصفهان انتخاب گردیده و پرسشنامه در اختیار آنان قرار گرفت. از آنجایی که جمعیت سالمند در هر دو منطقه به صورت مساوی نبود، با انجام عملیات نسبت‌گیری (نسبت به جمعیت سالمند هر منطقه) حجم نمونه برای هر کدام از مناطق به دست آمد. حجم نمونه به دست آمده در کل ۳۷۷ نفر بود که با استفاده از روش کوکران و بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ و به تفکیک مناطق شهری جدید اصفهان که به وسیله معاونت برنامه‌ریزی استانداری اصفهان انجام شده بود، به دست آمد.

در ابتدای سوالات بسته‌ای مبنی بر سن، جنسیت، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، نوع شغل پیش از سالمندی و بازنشستگی، نوع منزل و میزان درآمد مورد سؤال قرار گرفت. در ادامه با توجه به فضاهای گذران اوقات فراغت موجود در شهر، آن دسته از فعالیت‌ها و مکان‌هایی که جهت سالمندان مناسب‌تر است انتخاب و مورد پرسش قرار گرفت. مکان‌های مورد بررسی به پارک و فضای سبز، مکان‌های فرهنگی مانند سینما، تئاتر، موزه، فرهنگسرا و

کتابخانه، مجموعه‌های ورزشی، اماکن مذهبی تقسیم شدند.

برای سنجش هر یک از متغیرهای ذکر شده در این تحقیق، گویه‌ها با استفاده از طیف لیکرت طراحی شد و با استفاده از تکنیک پرسشنامه داده‌های مورد نیاز از پاسخگویان جمع‌آوری گردید. پس از تکمیل پرسشنامه توسط پاسخگویان داده‌ها به کمک نرم افزار SPSS در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی مورد پردازش قرار گرفت که برای بررسی تأثیر عوامل شخصی و اقتصادی سالمندان در انتخاب نوع مکان فراغتی برحسب داده توصیفی مورد نظر از آزمون همبستگی پیرسن، آزمون من-ویتنی (آزمون U) و آزمون همبستگی کروسکال-والیس (آزمون H) استفاده شده است. ضریب همبستگی پیرسن (r) زمانی به کار می‌رود که متغیرهای تحقیق در سطح سنجش فاصله‌ای باشند. به ضریب همبستگی پیرسن، ضریب همبستگی ساده نیز می‌گویند که این ضریب از یک متغیر مستقل و یک متغیر وابسته تشکیل شده است (ساعی، ۱۳۷۷، ۱۵۹).

از آزمون (U) برای مقایسه میانگین دو جامعه و از آزمون (H) برای مقایسه میانگین دو یا چند جامعه است استفاده می‌گردد (مومنی، ۱۳۸۶: ۴۱).

روایی صوری و محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظرات صاحب‌نظران و پایایی آن به وسیله ضریب آلفای کرونباخ تعیین و تأیید شد. ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۶ بود که نشان دهنده پایایی خوب و مناسب بودن ابزار برای گردآوری داده‌ها بود.

در جدول شماره (۱) جمعیت سالمندان مورد پرسشگری به تفکیک دو منطقه شهری و در کل آمده است.

جدول ۱- تعداد سالمندان ساکن در دو منطقه، سال ۱۳۸۵

منطقه شهری	گروه سنی	مرد	زن	کل
۳	بالای ۶۵ سال	۴۹۹۸	۵۲۲۷	۱۰۲۲۵
۵	بالای ۶۵ سال	۴۳۳۹	۳۹۷۳	۸۳۱۲
کل دو منطقه	بالای ۶۵ سال	۹۳۳۷	۹۲۰۰	۱۸۵۳۷

مأخذ: معاونت برنامه ریزی استانداری اصفهان

یافته‌ها

براساس تحلیل پرسشنامه‌ها در هر دو منطقه مورد بررسی فراوانی سالمندان گروه سنی ۶۵ تا ۷۴ سال حائز اکثریت هستند. وجود اکثریت این گروه سنی نشان از سالم تر و مهیاتر بودن شرایط موجود در مکان‌های فراغتی سطح شهر جهت حضور این دسته از سالمندان تا سالمندان کهنسال تر^۱ است. برحسب جنسیت سالمندان در هر دو منطقه به طور کلی ۶۶٪ مردان و ۳۴٪ زنان مورد پرسشگری قرار گرفتند، که نتیجه حضور بیشتر مردان در سطح جامعه است. از نظر میزان تحصیلات از مجموع پاسخگویان مورد مطالعه، ۲۴/۷ درصد بیسواد، ۴۳ درصد افراد زیر دیپلم، ۱۵/۱ درصد افراد دیپلم، ۴ درصد افراد دیپلم، ۷/۷ درصد کارشناسی، ۱/۹ درصد افراد کارشناسی ارشد و ۳/۷ درصد پرسش شونده‌گان دارای تحصیلات دکتری بوده‌اند. از مجموع پاسخگویان، ۸۵/۴ درصد متأهل و ۱۴/۶ درصد آنان به دلیل فوت همسر و غیره مجرد هستند. طیف نوع شغل سالمندان پیش از دوران سالمندی از مجموع پاسخگویان، ۲۲ درصد دارای شغل آزاد، ۳۶/۹ درصد کارمند، ۲۸/۴ درصد خانه دار، و ۱۲/۷ درصد کارگر هستند برحسب میزان درآمد، گزینه مربوط به درآمد ۸۰۰ هزار تومان به بالا در منطقه ۳ انتخاب نشد ولی در

منطقه ۵ اصفهان ۲۰/۱٪ این سطح درآمد را پاسخگو بودند در نتیجه از وضعیت درآمد بهتری برخوردار هستند.

از نقطه نظر نوع منزل محل سکونت در منطقه ۳ اصفهان ۹۱/۵٪ دارای منزل ویلایی و ۸/۵٪ در منزل آپارتمانی سکونت داشتند در حالی که در منطقه ۵ به دلیل بافت جدیدتر شهری و افزایش آپارتمان سازی ۴۹/۱٪ دارای منزل ویلایی و ۵۰/۹٪ در آپارتمان سکونت داشتند.

در جداول ذیل میزان پاسخگویی سالمندان به هر کدام از گویه‌های مربوط به متغیرهای فراغتی آمده است تا به وسیله آن شناخت اولیه نسبت به نیازها و سلیقه‌های فراغتی سالمندان دو منطقه به دست آید.

- آزمون مربوط به رابطه بین انتخاب مکان‌های فراغتی و سن سالمندان

از آنجا که مقیاس متغیرهای این فرضیه (فاصله‌ای - فاصله‌ای) است، بنابراین، جهت آزمون فرضیه از همبستگی پیرسن استفاده شده است. با توجه به این آزمون، از آنجا که سطح معناداری در همه متغیرها کمتر از ۰/۰۵ و از سطح معناداری مورد نظر $\text{sig} = 0/05$ کوچکتر است، فرض (H_0) رد و فرضیه پژوهش تأیید می‌گردد. با توجه به مقادیر منفی ضریب همبستگی پیرسن می‌توان گفت که بین متغیر

سن و انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت در سطح اطمینان ۰/۹۵ رابطه معنادار و معکوس وجود می‌دهد. دارد. جدول شماره ۲ نتایج این آزمون را نشان می‌دهد.

جدول ۲- نتایج ضریب همبستگی بین انتخاب مکان‌های فراغتی و سن سالمندان

متغیرها	نوع آزمون	ضریب	سطح معناداری	نتیجه
استفاده از مکان‌های ورزشی	پیرسن	-۰/۴۲۸	۰	اثبات
استفاده از مکان‌های فرهنگی	پیرسن	-۰/۱۴۲	۰/۰۰۷	اثبات
رفتن به مکان‌های مذهبی	پیرسن	۰/۱۳۰	۰/۰۱۳	اثبات
رفتن به پارک	پیرسن	-۰/۱۶۷	۰/۰۰۱	اثبات

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

- آزمون مربوط به رابطه بین انتخاب مکان‌های

فراغتی و میزان تحصیلات سالمندان
با توجه به این که سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان (H_0) مبنی بر عدم وجود رابطه بین میزان تحصیلات در انتخاب و استفاده از مکان‌های فراغتی در دوران سالمندی رد و فرضیه تحقیق به تأیید رسید.

جدول ۳- نتایج ضریب همبستگی پیرسن بین انتخاب مکان‌های فراغتی و میزان تحصیلات سالمندان

متغیر	نوع آزمون	ضریب	سطح معناداری	نتیجه
استفاده از مکان‌های ورزشی	پیرسن	۰/۲۵۳	۰	اثبات
استفاده از مکان‌های فرهنگی	پیرسن	۰/۳۶۲	۰	اثبات
رفتن به مکان‌های مذهبی	پیرسن	-۰/۴۸۳	۰	اثبات
رفتن به پارک	پیرسن	-۰/۲۰۲	۰	اثبات

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

- آزمون مربوط به رابطه بین انتخاب مکان‌های

فراغتی نسبت به جنسیت سالمندان
این آزمون برای مقایسه میانگین دو جامعه است، بنابراین، برای آزمون فرضیه از آزمون همبستگی آزمون من - ویتنی (U آزمون) استفاده شده است. براساس جدول شماره (۴) و با توجه به مقادیر Z با سطح معناداری به دست آمده که از سطح معناداری $\alpha = 0.05$ کوچکتر است می‌توان گفت فرض (H_0) در مورد مکان‌های ورزشی، رفتن به مکان‌های مذهبی و استفاده از پارک رد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود و رابطه معناداری میان همه ی متغیرها غیر از متغیر استفاده از مکان‌های فرهنگی وجود دارد بنابراین، فرضیه (H_1) در مورد تأثیر جنسیت در انتخاب و استفاده از مکان‌های فرهنگی رد و قابل قبول نیست.

جدول ۴- نتایج ضریب (U) بین متغیرهای مکان‌های فراغتی نسبت به جنسیت سالمندان

استفاده از مکان‌های ورزشی	استفاده از مکان‌های فرهنگی	رفتن به مکان‌های مذهبی	رفتن به پارک	
-۲/۱۶۸	-۱/۵۶۳	-۵/۰۵۶	-۲/۵۳۱	Z
۰/۰۳۰	۰/۱۱۸	۰/۰۰۰	۰/۰۱۱	سطح معناداری

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

- آزمون مربوط به رابطه بین انتخاب مکان‌های فراغتی نسبت به وضعیت تأهل سالمندان جهت آزمون فرضیه از آزمون همبستگی آزمون من ویتنی (آزمون U) استفاده شده است. با توجه به این آزمون و طبق جدول شماره (۵)، سطح معناداری در متغیرهای استفاده از مکان‌های ورزشی، استفاده از

مکان‌های فرهنگی، رفتن به مکان‌های مذهبی و رفتن به پارک بیش از سطح معناداری مورد نظر (۰/۰۵) بوده که نشان دهنده عدم تأثیر فاکتور وضعیت تأهل در آنها است. بنابراین، فرضیه (H_۱) رد می‌شود و قابل قبول نیست.

جدول ۵- نتایج ضریب (U) بین انتخاب مکان‌های فراغتی نسبت به وضعیت تأهل سالمندان

استفاده از مکان‌های ورزشی	استفاده از مکان‌های فرهنگی	رفتن به مکان‌های مذهبی	رفتن به پارک	
-۰/۶۰۹	-۰/۸۹۴	-۱/۵۴۶	-۱/۴۸۲	Z
۰/۵۴۳	۰/۳۷۱	۰/۱۲۲	۰/۱۳۸	سطح معناداری

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

- آزمون مربوط به رابطه بین انتخاب مکان‌های فراغتی نسبت به نوع شغل سابق سالمندان برای آزمون این فرضیه از آزمون همبستگی کروسکال-والیس (آزمون H) استفاده شد که برای مقایسه میانگین دو یا چند جامعه استفاده می‌شود. با توجه به این آزمون، سطح معناداری در همه متغیرها کمتر از ۰/۰۵ بوده است و از آنجا که این رقم از

سطح معناداری مورد نظر (۰/۰۵) کوچکتر است، فرض (H_۰) رد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت که متغیر شغل قبل از سالمندی در استفاده از نوع اماکن فراغتی تأثیر دارد. جدول (۶) نتایج این آزمون را نشان می‌دهد. همچنین حجم و میانگین رتبه‌های هر یک از داده‌ها در هر گروه نشان داده شده است.

جدول ۶- نتایج ضریب (H) بین انتخاب مکان‌های فراغتی نسبت به شغل سابق سالمندان

استفاده از مکان‌های ورزشی	استفاده از مکان‌های فرهنگی	رفتن به مکان‌های مذهبی	رفتن به پارک	
۳۲/۷۵۹	۴۵/۳۰۸	۸۸/۲۱۱	۱۸/۶۹۳	آماره خی دو
۳	۳	۳	۳	درجه آزادی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	ضریب معناداری

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

- آزمون مربوط به رابطه بین انتخاب مکان‌های فراغتی نسبت به سطح درآمد سالمندان با توجه به نتایج جدول شماره (۷)، فرضیه (H₁) تحقیق مورد تأیید است. زیرا سطح معناداری به دست

آمده در آزمون ضریب همبستگی پیرسن کوچکتر از سطح معناداری $\text{sig} = 0/05$ بوده بنابراین، می‌توان گفت میزان درآمد سالمندان در همه متغیرها به غیر از استفاده از پارک به دلیل رایگان بودن مؤثر است.

جدول ۷- نتایج ضریب همبستگی پیرسن بین انتخاب مکان‌های فراغتی نسبت به سطح درآمد سالمندان

نتیجه	سطح معناداری	ضریب	نوع آزمون	متغیر
اثبات	۰/۰۰۸	۰/۱۴۱	پیرسن	استفاده از مکان‌های ورزشی
اثبات	۰/۰۰۰	۰/۳۶۲	پیرسن	استفاده از مکان‌های فرهنگی
اثبات	۰/۰۰۰	-۰/۴۰۶	پیرسن	رفتن به مکان‌های مذهبی
رد	۰/۳۷۱	۰/۰۴۸	پیرسن	رفتن به پارک

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

- آزمون مربوط به رابطه ی بین متغیرهای مکان‌های فراغتی نسبت به نوع منزل سالمندان برای سنجش میانگین دو جامعه از آزمون همبستگی آزمون من - ویتنی (آزمون U) استفاده شده است. فرض وجود تفاوت در میانگین دو جامعه در

مورد متغیرهای مکان‌های فراغتی نسبت به نوع منزل سالمندان فرض و ادعای محقق است. با توجه به مقادیر Z در جدول شماره (۸) و سطح معناداری کمتر از $\text{sig} = 0/05$ می‌توان این فرضیه را نیز تأیید کرد.

جدول ۸- نتایج ضریب (U) بین انتخاب مکان‌های فراغتی نسبت به نوع منزل سالمندان

استفاده از مکان‌های ورزشی	استفاده از مکان‌های فرهنگی	رفتن به مکان‌های مذهبی	رفتن به پارک	Z
-۰/۹۸۷	-۲/۲۶۲	-۴/۴۱۹	-۳/۸۵۷	
۰/۳۲۴	۰/۰۲۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

نتیجه‌گیری

از آزمون داده‌های توصیفی تحقیق مانند: سن، جنسیت، تحصیلات و... و نظر سالمندان در مورد میزان استفاده از مکان‌های فراغتی، نتایج ذیل در مورد هر کدام از متغیرهای شخصی و اقتصادی به دست آمد:

- میزان و سطح تحصیلات سالمندان در انتخاب و استفاده از مکان‌های فراغتی تأثیر دارد؛
- نوع جنسیت سالمندان در انتخاب مکان‌های ورزشی، رفتن به مکان‌های مذهبی و استفاده از پارک اثر داشته ولی در استفاده از مکان‌های فرهنگی تأثیری نداشته است؛

- متغیر سن سالمندان در انتخاب نوع مکان برای گذران اوقات فراغت سالمندان تأثیر دارد؛

- با توجه به بالاتر بودن آلفای به دست آمده از مقدار مورد نظر، نشان دهنده عدم تأثیر فاکتور

معیار و استانداردهای معین در این زمینه بر طرف شود. هر تلاشی که نسل امروز برای بهبود کیفیت گذران اوقات فراغت سالمندان در بعد برنامه‌های فراغتی و خصوصیات مکانی آنان، انجام دهد برنامه‌ریزی برای آینده نسل امروز است که به سالمندی می‌رسند.

پیش از پیاده سازی هر برنامه‌ای و احداث مکان‌هایی برای گذران اوقات فراغت شهروندان در هر منطقه، باید نوعی نیازسنجی و رابطه‌سنجی صورت گیرد، تا با آگاهی بیشتر از خصوصیات فردی و اقتصادی غالب در جامعه هدف، بتوان برنامه‌ریزی دقیق‌تر، مناسب‌تر و پرفایده‌تر انجام داد.

منابع

اعزازي، شهلا، (۱۳۷۶)، جامعه‌شناسی خانواده با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر، تهران، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.

احمدی، زهرا، (۱۳۸۶)، مطالعه تطبیقی نیازهای فرهنگی برای گذران اوقات فراغت در شهر اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.

انصاری، علی نقی، (۱۳۸۷)، مقایسه برخی موانع مشارکت جوانان و سالمندان شهرستان شهرضا در فعالیت‌های ورزشی تفریحی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه اصفهان.

آمارنامه شهر اصفهان سال (۱۳۸۷)، معاونت برنامه ریزی، پژوهش و فناوری اطلاعات، اداره آمار و تحلیل اطلاعات، چاپ اول، تاریخ انتشار: دی ماه ۱۳۸۸.

وضعیت تأهل در انتخاب مکان گذران اوقات فراغت از سوی سالمندان است؛

- متغیر شغل قبل از دوران سالمندی در استفاده از نوع اماکن فراغتی تأثیر دارد؛

- متغیر میزان درآمد سالمندان در انتخاب همه اماکن فراغتی مورد نظر به غیر از استفاده از پارک به دلیل رایگان بودن مؤثر است؛

- متغیر نوع منزل در حال سکونت (ویلايي یا آپارتمانی) تنها در دو متغیر استفاده از مکان‌های مذهبی و رفتن به پارک تأثیر دارد و در استفاده از اماکن فرهنگی و ورزشی بی تأثیر بوده است.

باگذر از شناخت وضعیت موجود سالمندان، نیازها، علایق و نظر آنان در مورد انتخاب مکان‌های قابل استفاده برای گذران اوقات فراغت، لازم است برای بهبود و تأسیس مکان‌های گذران اوقات فراغت هر چه مناسب‌تر و سازگارتر با سالمندان راهکارهایی ارایه شود.

پژوهش حاضر قدمی کوچک در راستای هدف بلند و والای پربارتر و باثمرتر نمودن دوران سالمندی از طریق برنامه‌ریزی برای این دوران با حداکثر زمان فراغت است، پیشنهاد می‌گردد سازمان‌های ذیربط مانند سازمان بهزیستی، معاونت فرهنگی تفریحی شهرداری‌ها و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با آماده سازی بستر پژوهش و تحقیقات از طریق قرار دادن در اولویت‌های تحقیقاتی برای پژوهش‌های آینده نسبت به پرداختن به مقوله اوقات فراغت سالمندان و تعیین و مشخص نمودن استانداردهای خاص برای مکان‌های فراغتی در سطح شهر برحسب گروه‌های استفاده کننده و جنس و سن آنان، گام‌های اساسی در این راستا برداشته شود تا خلأ

مومنی، منصور، (۱۳۸۶)، تحلیل‌های آمار با استفاده از spss، انتشارات کتاب نو،
سایت مرکز آمار ایران، www.Sci.ir

United Nation, World population Prospects, 2006 Revision Population Database, New York, (2006), <http://esa.un.org>

Nolan M. Geriatric nursing: an idea whose time has gone, journal of Advanced Nursing. 1994, pp 133-137.

Rap s, Reynolds D. principle of Geriatric Medicine and Gerontology: Families, Social Support and care-giving. 4 th eds. McGraw – Hill co, 1999.

LEUNG HO YIN, the perceived leisure constrains of retired elderly people physical education and recreation management (HONOURS), HONG KONG BAPTIST UNIVERSITY, pp 10-12, (2008).

ساعی، علی، (۱۳۷۷)، آمار در علوم اجتماعی با کاربرد در نرم افزار spss، موسسه نشر جهاد دانشگاهی، چاپ دوم.

شکوئی، حسین، (۱۳۶۹)، جغرافیای اجتماعی شهرها، اکولوژی اجتماعی شهرها، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ دوم، زمستان.

گل محمدی، حسین، (۱۳۸۳)، آسیب شناسی اوقات فراغت در ایران، نشریه راه مردم.

معاونت برنامه‌ریزی استانداری اصفهان، واحد اطلاعات و آمار.

مداح، سید باقر، (۱۳۸۸)، وضعیت فعالیت‌های اجتماعی و نحوه گذران اوقات فراغت در سالمندان ایران و سوئد، مجله سالمند ایران، سال سوم، شماره هشتم، تابستان.

